

Aan de voorzitter en de leden van de Vaste Commissie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Email: cie.buhaos@tweedekamer.nl

CC: cie.ezk@tweedekamer.nl

De minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, mw E.N.A.J. Schreinemacher

De minister voor Klimaat en Energie, dhr R.A.A. Jetten

Postadres
Postbus 9208
3506 GE UTRECHT

Bezoekadres
Hertogswetering 159
3543 AS UTRECHT

T 088 368 0 368
I fnv.nl

Datum:

31 januari 2023

Afzender

Kristel Lageweg,
namens Bas van Weegberg

Onderwerp:

Position Paper FNV over Internationale
Klimaatstrategie Nederland tbv
Rondetafelgesprek 15 februari 2023

Telefoonnr.

06-43411350

E-mail

Kristel.lageweg@fnv.nl

Geachte Kamerleden,

Nederland bevindt zich samen met de rest van de wereld in een broodnodige energietransitie. De klimaatcrisis vraagt om een mondiale, gezamenlijke inzet om de CO2-uitstoot zo snel mogelijk terug te dringen. Bij de nationale afwegingen voor de juiste maatregelen, is het van belang om te waken voor negatieve neveneffecten in het buitenland; niet alleen op het gebied van CO2-uitstoot, maar ook op het vlak van rechtvaardigheid, mensenrechten en milieu. Zeker een welvarend en invloedrijk land als Nederland, met ook een belangrijke rol in de EU-brede inzet, heeft de verantwoordelijkheid om hier extra alert op te zijn.

Uw kamer spreekt op 15 februari over de internationale Klimaatstrategie (IKS) van Nederland. In dit position paper treft u de belangrijkste aandachtspunten van de FNV daarbij, met de focus op zowel het voorkomen van potentiële negatieve neveneffecten, alsook het vergroten van de kansen die de energietransitie biedt voor het vergroten van klimaatrechtvaardigheid en structurele verduurzaming.

Overkoepelende analyse IKS

De FNV erkent de ernst van de klimaatcrisis en onderschrijft de noodzaak voor snel en ambitieus klimaatbeleid dat de doelen van het Parijsakkoord binnen bereik houdt. Het is daarom goed dat er met het IKS nu voor het eerst een visie en aanpak is opgesteld voor het internationale klimaatbeleid. Het is positief dat deze departement-doorsnijdend is en de relatie legt met o.a. de SDG's, IMVO en de noodzaak voor een rechtvaardige transitie. De strategie biedt goede aanknopingspunten voor nadere uitwerking, maar kent ook nog zorgpunten en mist de concreetheid die nodig is om de ambities daadwerkelijk waar te kunnen maken.

Alle verwijzingen naar internationale verdragen en aankomende Europese wetgeving ten spijt, missen er heldere en concrete randvoorwaarden die Nederland van plan is te stellen aan zichzelf en partners

in beleid en uitvoering, zowel overheden als private partners. Goede intenties kunnen alleen worden gerealiseerd als de borging op orde is. Het zeer actuele verzet van onder andere Boskalis en VNO-NCW tegen de initiatiefwet IMVO laat zien dat bedrijven harde afspraken op het vlak van sociale en ecologische duurzaamheid liefst uit de weg gaan. Hetzelfde geldt voor sommige landen, denk aan de mensenrechtenschendingen door China bij de gedwongen inzet van Oeigoeren in de productie van zonnepanelen.

Een prangend voorbeeld waarbij borging hard nodig is, maar nog ontbreekt, zijn de vele groene-waterstofdeals die Nederland nu sluit met landen als Egypte, Oman, de Verenigde Arabische Emiraten en Indonesië. Landen waar mensenrechten, landrechten, werknemersrechten en milieubescherming geenszins voldoende geborgd zijn zonder dat hier harde afspraken over worden gemaakt als randvoorwaarden binnen de deals.

Hieronder gaan we in op onze belangrijkste speerpunten en hoe deze beter geborgd zouden moeten worden in het IKS.

1. 'Just transition': een rechtvaardige transitie voor werknemers

Bij de invulling en uitvoering van het klimaatbeleid staat voor de internationale vakbeweging, en daarmee ook voor de FNV, een 'just transition' voorop: een rechtvaardige transitie voor werknemers. Dit houdt in dat de (energie)transitie rechtvaardig moet verlopen voor werknemers en hun gemeenschappen. Dus met inachtneming van werknemersrechten, hun bestaanszekerheid en een garantie op goede banen met zeggenschap. Dat is vaak niet of nauwelijks geregeld. Het klimaatbeleid heeft groot effect op werknemers wereldwijd: het verandert hoe ze werken, waaraan ze werken en waar ze werken. En daarmee: hun inkomens, hun rechten en hun bestaanszekerheid. Of het nou gaat om het aanleggen van zon en wind, over het verdwijnen van de fossiele industrie, over de bouw van dijken, over het effect van droogtes of overstromingen op de landbouw: bij dit alles spelen werknemers een centrale rol: in de uitvoering, door het verlies van werk of omdat ze de impact van klimaatverandering rechtstreeks voelen. Bescherming van hun rechten is dan ook cruciaal voor een geslaagde en rechtvaardige energietransitie. Deze afspraak is ook onderdeel van het Parijsakkoord¹ en daarna nader uitgewerkt in de ILO Guidelines for a just transition², waarin ook de noodzaak van zeggenschap, sociale dialoog en sociale zekerheid wordt benadrukt. Deze afspraken worden echter lang niet altijd nageleefd en ook wordt er op terug-onderhandeld tijdens de VN Klimaattoppen. Dit geldt met name voor landen waarin fundamentele werknemersrechten sterk onder druk staan, waaronder helaas ook in het gastland voor de COP28: de Verenigde Arabische Emiraten. Dat maakt het van extra belang dat juist landen als Nederland en Europa zich hardmaken voor het borgen en verstevigen van deze afspraken in de nadere afspraken onder het Klimaatakkoord. Wij bepleiten dan ook:

¹ Als onderdeel van de 'preamble' is dit één van de basis-uitgangspunten van het Klimaatakkoord. Letterlijk staat er: *The parties, (...) taking into account the imperatives of a just transition of the workforce and the creation of decent work and quality jobs in accordance with nationally defined development priorities (...).*

² Guidelines for a just transition towards environmentally sustainable economies and societies for all, ILO, 2015

- Dat Nederland het **naleven van de ILO Guidelines for a just transition als randvoorwaarde opneemt in alle afspraken met samenwerkingspartners**, zowel private partijen als overheden. De noodzaak van deelname van vakbonden aan transitieprocessen zou hierbinnen in het bijzonder benadrukt moeten worden.
- Dat Nederland zich, ook vanuit haar rol in de Europese delegatie, **tijdens COP28 hard maakt voor heldere en bindende afspraken over Just Transition, waarin werknemers centraal blijven staan**. Dit is in het bijzonder van belang in de uitwerking van het Just Transition Work Programme (Sharm-el-Sheikh Implementation Plan) dat op COP27 is ingesteld, maar ook voor de overige afspraken waarin Just Transition een rol speelt.
- Dat Nederland zich, ook vanuit haar rol in de Europese delegatie, **inzet bij de VN-organisatie achter de COP om een grotere delegatie van de internationale vakbeweging (TUNGO) toe te laten tot de COP**. TUNGO is momenteel veruit de kleinste constituency, wat voor een groot deel te maken heeft met het toewijzen van slechts een beperkt aantal badges door de VN-organisatie, in afstemming met het gastland.

2. Klimaatrechtvaardigheid

Naast specifiek werknemersrechten, is ook borging van klimaatrechtvaardigheid in brede zin van groot belang. Dat omvat aandachtspunten als mensenrechten, rechten van vrouwen, oorspronkelijke gemeenschappen en minderheden, toegang tot (hernieuwbare) energie en een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten, met oog voor historische verschillen. Met name dat laatste is voor een vroeg geïndustrialiseerd land als Nederland, met een eeuwenlange geschiedenis van koloniale bezetting, een zwaarwegende morele verantwoordelijkheid.

De precieze uitwerking van internationaal klimaatbeleid kan de bestaande onrechtvaardige situaties in stand houden of zelfs verergeren, tenzij dit actief en concreet wordt tegengegaan. Denk aan de genoemde dwangarbeid waar de Oeigoeren aan worden onderworpen, maar ook bijvoorbeeld gedwongen landverhuizingen om grootschalige wind-, zonne- of waterkrachtinstallaties te realiseren, het vergroten van de reeds torenhoge schulden van landen in het mondiale zuiden wanneer financiering alleen in de vorm van leningen wordt verstrekt of de productie van energie voor het buitenland zonder de energievoorziening voor de eigen bevolking op orde te hebben.

Om klimaatrechtvaardigheid afdoende te borgen, dient Nederland:

- In internationaal verband (o.a. COP en overige VN-organen): **initieer en sluit aan bij initiatieven, tekstvoorstellen en resoluties die klimaatrechtvaardigheid verstevigen**. Daarbij hoort o.a. steun voor de conceptresolutie van Vanuatu die het Internationaal Gerechtshof vraagt om een Advisory Opinion over de verantwoordelijkheden van staten op het gebied van klimaatverandering.
- In COP-verband: **initieer en sluit aan bij initiatieven, tekstvoorstellen en resoluties die het Loss and Damage fund doelmatig inrichten en snel openstelt**. Het tijdens COP27 ingestelde fonds voor 'Loss and Damage' is eindelijk een stap om de noodzakelijke compensatiegelden van het mondiale noorden aan het mondiale zuiden te ontsluiten. Echter, dit fonds is vooralsnog te zien als een lege emmer: de contouren zijn er, maar er blijft onduidelijkheid over het budget dat erin gaat en over hoe het geld verstrekt zal worden. Bij de verdere onderhandelingen dit jaar moet voorop staan het fonds voldoende gevuld is om daadwerkelijke schade te compenseren, dat landen hier zonder onneembare barrières aanspraak op kunnen maken en dat de fondsen rechtstreeks beschikbaar worden gesteld, dus niet in de vorm van leningen. Het gaat immers om compensatie, niet om investeringen.

- Op het vlak van internationale wetgeving en richtlijnen: **grijp de herziening van de OESO Richtlijnen aan om te pleiten voor het opnemen van striktere afspraken over het voorkomen van milieuschade en sancties bij overtreding**. De door Nederland als lidstaat onderschreven OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen kennen o.a. een milieuhoofdstuk. Kortweg zijn lidstaten eraan gehouden het milieu te beschermen, bedrijven om het te respecteren. Waar schade is ontstaan door toedoen van bedrijven zelf, of door toeleveranciers in de keten, is het bedrijf gehouden aan het organiseren en betalen van herstel en/of compensatie aan getroffen: gif in drinkwater, lekkage aan olie-pijpleidingen e.d. Dit soort incidenten gebeuren nog te vaak. De FNV ondersteunt collega's en collegabonden die in dit verband meldingen doen bij het Nationaal Contactpunt voor de OESO Richtlijnen. De OESO Richtlijnen worden herzien 2023 of 2024. Dit moment is hét moment voor aanscherping van de afspraken om mens en milieu beter te beschermen.
- Op het vlak van Europese en nationale wetgeving: momenteel wordt er door de EU en wellicht ook door Nederland zelf wetgeving ontwikkeld op basis van de (vrijwillige) OESO Richtlijnen, onder de noemer IMVO/ CSDDD. Dat is hoognodig om een sterk, verantwoord en duurzaam level playing field vorm te kunnen geven. De FNV bepleit uiteraard dat sociale normgeving hier stevig in verankerd is en steunt daarnaast de milieubeweging bij de lobby voor sterke milieuregelgeving en **vraagt het kabinet dan ook zich in te zetten voor een robuuste invulling van IMVO-wetgeving op zowel de sociale als de milieucomponenten**.

3. Klimaat en milieu

Helaas was de fossiele lobby ruimschoots aanwezig op COP27 en zal dit tijdens COP28 zo mogelijk nog meer het geval zijn. Zowel het conferentieterrein als ook de onderhandelingen stonden bol van fossiele schijnoplossingen die de CO2-uitstoot niet snel genoeg omlaag zullen brengen en daarbij ook extra schade aan natuur en milieu met zich mee zullen brengen. Klimaatbeleid en investeringen zouden rechtstreeks moeten sturen op puur en alleen die oplossingen die de CO2-uitstoot snel en structureel verminderen, zonder de biodiversiteit en leefomgeving nog verder onder druk te zetten. Dat betekent onder andere:

- In COP-verband: COP28 vindt plaats in de Verenigde Arabische Emiraten, een land dat draait op inkomsten uit de fossiele industrie. Recent werd bekend dat Sultan Al Jaber, de Chief Executive van de Abu Dhabi National Oil Company, de voorzitter wordt van deze COP. Een klap in het gezicht van iedereen die de directe relatie erkent tussen klimaatverandering en het verbranden van fossiele brandstoffen. Lobbyisten en andere belangenbehartigers van de fossiele industrie horen niet thuis op een klimaatop. Wij vragen **Nederland dan ook om zich expliciet uit te spreken tegen de aanwezigheid van de fossiele industrie op COP28 in het algemeen, en de aanstelling van Sultan Al Jaber in het bijzonder**.
- Keep it in the ground: **verleen geen steun voor nieuwe fossiele projecten, in welke vorm dan ook**. Om gevaarlijke klimaatverandering als gevolg van de wereldwijde opwarming te beperken tot ruim onder de 2 graden zullen we de resterende kolen-, olie- en gasreserves in de grond moeten laten zitten. Investering in de exploitatie van nieuwe kolen- olie en gasvelden leidt daarmee tot een versneld pad naar gevaarlijke klimaatverandering en moet koste wat het kost voorkomen worden. Dat geldt eveneens voor nieuwe gas- en LNG-projecten die omwille van de energiecrisis in gang zijn gezet – een versnelde inzet op energiebesparing en hernieuwbare bronnen is het wenselijke alternatief. Stoppen met fossiel betekent ook dat veel fossiele infrastructuur afgesloten zal moeten worden voor het einde van de economische levensduur.

- Rol van handelsverdragen: Een groot deel van de fossiele investeringen of exploitatierechten is in handen van buitenlandse eigenaren en wordt beschermd via vormen van ISDS zoals in het Energy Charter Treaty (ECT) of één van de talloze andere investeringsverdragen. Dit vormt een groot risico voor een betaalbare, snelle en eerlijke transitie naar een samenleving die gevaarlijke klimaatverandering wil voorkomen of verminderen. **Wat ons betreft kan Nederlands en Europees Klimaatbeleid alleen gerealiseerd worden als deze vormen van geschillenbeslechting geschrapt worden in huidige handelsakkoorden.** Daarnaast zou het aantrekken van duurzame investeringen en het bevorderen van klimaatvriendelijke economische ontwikkeling het uitgangspunt moeten vormen van nieuwe investeringsverdragen en dus ook het ECT. Voor nu pleiten we ervoor dat **Nederland bij haar voornemen blijft om uit het ECT te stappen, bij voorkeur in EU-verband.** Een gecoördineerde terugtrekking van de gehele EU moet dan wel vergezeld gaan van een onderling akkoord dat de *sunset clause* neutraliseert op basis van artikel 41 van het Verdrag van Wenen inzake het Verdragsrecht.
- De risico's van import van groene waterstof: Nederland sluit in hoog tempo intentie-overeenkomsten met landen als Oman, de Verenigde Arabische Emiraten en Egypte voor de afname van groene waterstof. In deze overeenkomsten zitten, voor zover te achterhalen valt, geen clausules ter bescherming van milieu, mensen-, land-, en werknemersrechten of welke andere onderdelen van duurzaamheid dan ook. Dit is hoogst zorgelijk, omdat voor de productie van groene waterstof (middels zonne- en windenergie) veel ruimte nodig is, waarmee er reële risico's zijn voor negatieve milieu-impact, verstoring van de biodiversiteit, het onvrijwillig verplaatsen van lokale bevolking en erbarmelijke werkomstandigheden voor degenen die de aanleg verzorgen. Los van de vraag hoe verstandig het überhaupt is om zo vol in te zetten op groene waterstof (zeker met een internationale afhankelijkheidsrelatie), pleiten wij op z'n minst voor **opname van strikte en afdwingbare clausules op het gebied van milieu en sociale componenten in deze en toekomstige overeenkomsten.**

Afsluitend

Tijdens het Ronde Tafelgesprek zal de FNV deze standpunten nader toelichten. Daarnaast gaat de FNV uiteraard ook graag nader met u in gesprek over deze kwesties, indien daar behoefte toe is.

Met vriendelijke groet,

Bas van Weegberg,
Lid van het Dagelijks Bestuur van de FNV